

Ročná správa o riešení projektu za rok 2017

Názov projektu Evidenčné číslo projektu **APVV-14-0029**

Cyrilské písomníctvo na Slovensku do konca 18. storočia

Zodpovedný riešiteľ **prof., PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.**

Príjemca **Slavistický ústav Jána Stanislava SAV**

Začiatok riešenia projektu **01.07.2015**

Koniec riešenia projektu **30.06.2019**

ROZBOR RIEŠENIA PROJEKTU (max. 10 strán)

Uved'te podľa nasledujúcej záväznej osnovy:

- 1. Postup prác pri riešení projektu u príjemcu, ako aj spolupríjemcu podpory APVV vzhľadom na harmonogram riešenia projektu**
- 2. Rozbor výsledkov riešenia vzhľadom na stanovené ciele**
- 3. Zoznam výstupov a prínosov projektu za posledný rok** – uved'te v prílohe – formulár Výstupy a prínosy projektu za rok/obdobie (kópie deklarovaných výstupov sa neprikladajú, je možné uviesť internetové odkazy na uvedené výstupy)
- 4. Upresnenie harmonogramu prác a cieľov na nasledujúci rok**

↓↓

K bodu 1.

V roku 2017 došlo k zmene riešiteľského kolektívu: Člen riešiteľského kolektívu Andrej Škoviera skončil pracovný pomer v Slavistickom ústave Jána Stanislava SAV k 15. januáru 2017. Keďže jeho pracovný pomer v organizácii zahrnoval aj aktívnu účasť na riešení projektu, pre zabezpečenie úspešného napĺňania plánovaného programu projektu a za účelom kontinuity výskumov cyrilských textov byzantskej kultúrno-obradovej tradície z historicko-teologického a liturgického aspektu bol do riešiteľského kolektívu prijatý nový člen. ThLic.Tomáš Mrňávek, PhD. je uznávaným liturgistom byzantskej cirkvi a vynikajúco pozná

problematiku interkonfesionálnej komunikácie medzi latinským Západom a byzantským Východom v kontexte slovanskej duchovnej kultúry v historickej perspektíve.

Aj vzhľadom na uvedenú skutočnosť sa doterajší postup vedeckovýskumnej činnosti pridržoval naplánovaného harmonogramu v projektovej dokumentácii. Pokračovalo sa v transliterácii, kolacionovaní a excerpicii vybraných rukopisných prameňov, pri vydaní najstaršieho notovaného irmologionového prameňa z rokov 1634 a 1650 arch. 8465 zo Zakarpatského vlastivedného múzea v Užhorode (diplomatické vydanie prameňa sa realizovalo v rámci supplementa časopisu *Slavica Slovaca*), ďalej pri príprave komentovanej edície pravidiel svetského a cirkevného života z prelomu 16. a 17. storočia (tzv. Užhorodský Pseudozonar) a uglianskych rukopisov zo 17. a 18. storočia (edície uvedených dvoch cyrilských textov pamiatok sa publikujú v roku 2018 alebo 2019 v rámci medzinárodnej vedeckej edície *Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae* – v závislosti od súčinnosti spoluvydavateľov: Pontificio Istituto Orientale v Ríme a Centrum spirituality Východ-Západ Michala Lacka v Košiciach).

Dňa 22. augusta 2017 sa v rámci riešenia projektu uskutočnila obhajoba plánovanej doktorandskej dizertačnej práce Márie Strýčkovej v študijnom odbore 2.1.28 slovanské jazyky a literatúry na tému „Byzantsko-slovanská tradícia a kultúra – kontinuita a diskontinuita: Glosár k cirkevnoslovansko-latinskému výkladu liturgií v prostredí cirkvi byzantského obradu na Slovensku“ (<http://www.cyrslav.sav.sk/dizertacka-stryckova.php>). Uskutočnila sa obhajoba dizertačnej práce, ktorej tematika úzko súvisí s riešením projektu.

K bodu 2.

V rámci riešenia projektu sa ako 20. zväzok vedeckej série *Orientalia et Occidentalia* podarilo vydať monotematický súbor štúdií s názvom „Medzikultúrne vzťahy východnej cirkvi s latinskou v Uhorsku do konca 18. storočia“(editori Š. Marinčák a P. Žeňuch, Košice – Bratislava: Dobrá kniha, 2017. 302 s. ISBN 978-80-8191-074-6 http://www.cyrslav.sav.sk/publikacie/vychodna_cirkev_s_latinskou.pdf), ktorý obsahuje súhrnné výsledky prvého roka archívnych výskumov členov riešiteľského tímu v projekte. Štúdie prinášajú najnovšie zistenia v rámci výskumu prameňov o kontinuitnom, resp. diskontinuitnom fungovaní východnej cirkvi v prostredí severovýchodného Uhorska, osobitne v prostredí Mukačevského biskupstva. V publikácii sa konštatuje, že v skúmanom priestore už pred zavedením Užhorodskej únie v roku 1646 existoval stabilný a fungujúci systém utvorený na interreligióznej i interkonfesionálnej komunikácii a právnej koexistencii latinskej a byzantskej konfesionálnej tradície v Uhorsku. Túto skutočnosť dokumentujeme na výskumoch doposiaľ neznámych alebo málo prebádaných písomných prameňov, ktoré

aktualizujú nielen doterajšie poznatky o spomínanej problematike, ale umožňujú naplniť časté stereotypné výklady latinizácie, pravoslavizácie i uniatizmu v prostredí cirkvi byzantského obradu a jej kultúrno-historického vývinu v období do konca 18. storočia na Slovensku a pod Karpatmi. Iba na základe systematického výskumu písomnej kultúry, ktorá zachytáva obraz života jednotlivcov i celej spoločnosti poznačenej konfesiónalnou príslušnosťou, etnickou a jazykovou identitou, možno pochopiť vzťahy vyplývajúce z krehkej synergie noriem každodennosti v religiózne diverzifikovanej spoločnosti pod Karpatmi do konca 18. storočia.

Riešitelia projektu sa zúčastnili aj na interdisciplinárnej medzinárodnej vedeckej konferencii s názvom Liturgické jazyky v duchovnej kultúre Slovanov (v dňoch 3.-6.októbra 2016) a svoje príspevky v podobe vedeckých štúdií publikovali v monotematickom súbore štúdií ŽEŇUCH, P. – ZUBKO, P. et alii: Liturgické jazyky v duchovnej kultúre Slovanov. Monotematický súbor štúdií. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied, Slovenský komitét slavistov, 2017, 368 s., ISBN 978-80-89489-34-3 (http://www.cyrslav.sav.sk/publikacie/liturgicke_jazyky.pdf). Publikácia prináša výsledky základného výskumu konfesiónalnej diverzity slovanskej kultúry a je rozčlenená do troch tematických okruhov: 1. Liturgické jazyky ako prejav konfesiónalnej a jazykovo-etnickej identity, 2. Duchovná kresťanská tradícia a jej odraz v písomnej kultúre, 3. Aktuálne otázky prekladania liturgických textov do národných jazykov. Predstavuje sumarizáciu aktuálnych výskumov v oblasti slavistickej jazykovednej, literárnovednej, etnolingvistickej, historiografickej a kulturologickej vedeckovýskumnej problematiky. Vedecké štúdie riešiteľov projektu v nej publikované sa sústreďujú na problematiku jazykovej a konfesiónalno-kultúrnej identity slovenských veriacich, najmä na osobitosti liturgickej cirkevnej slovančiny a latinčiny slovenských veriacich byzantského obradu v liturgickom i mimoliturgickom procese, na mníšsku tradíciu pod Karpatmi, na vzťah liturgického slova a hudby a metodologické východiská prekladania liturgických textov v cirkevno-slovansko-latinskej komparácii.

V rámci projektu sa realizovali pracovné cesty do pamäťových inštitúcií v zahraničí:

Svorad Zavarský v dňoch 29. 5. až 2. 6. 2017 vo Vatikáne uskutočnil archívny výskum prameňov viažúcich sa k dejinám gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v 17. a 18. storočí a k zriadeniu Mukačevskej eparchie. Navštívil Archív Kongregácie pre evanjelizáciu národov (APF), Archív Kongregácie pre náuku viery (ACDF) a Vatikánsky tajný archív (ASV). Študoval nasledovné fondy: APF – Acta Congregationis 118, 119, 120; Congregatio particularis 133; Fondo Vienna 38; Greci di Croazia, Dalmazia, Schiavonia, Transilvania, Ungheria 1, 2; Scritture originali riferite nei congressi 743; Ungheria e Transilvania 5, 6; ACDF – RR1b 6, Caprano UU7; ASV – Nunziatura Vienna 79. Archívny výskum priniesol nové poznatky a lepšie osvetlil v minulom roku získané informácie. Niektoré výsledky

výskumu boli prezentované na konferencii „Liturgické jazyky v duchovnej kultúre Slovanov“ (Bratislava, 3.–6. 10. 2017).

Peter Žeňuch realizoval pracovnú cestu do Ruskej federácie za účelom výskumu prameňov k edícii pravidiel svetského a cirkevného života (tzv. Užhorodský Pseudozonar) v Ruskej národnej knižnici v Sankt-Peterburgu (24. – 29. 4. 2017) a uskutočnili sa konzultácie k ich vydaniu (29. 4. – 2. 5. 2017) v rámci edície Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae. Konzultácie sa realizovali s pracovníkmi Institutu slavianovedenija RAN a pracovníčkou Historického ústavu Ruskej akadémie vied prof. Elenou Beľakovovou, ktorá prejavila záujem spolupracovať na ich vydaní a komentovaní z hľadiska kánonickej tradície textov uplatňujúcich sa vo východoslovanskom kultúrno-historickom priestore. Na komentovaní edície sa zúčastní aj bulharská paleoslavistka docentka Desislava Najdenovová. Práve tento širší slavistický aspekt výskumu Užhorodského Pseudozonara umožňuje jeho zaradenie do širšieho slovanského kontextu.

Archívny výskum v Ruskej národnej knižnici v Sankt-Peterburgu zameraný na štúdium prameňov pozostalosti Juliana A. Javorského uskutočnila Svetlana Vašíčková v dňoch 23. 4. – 2. 5. 2017 a 19. 11. – 2. 12. 2017. Išlo najmä o rukopisné texty tzv. uhorruskej proveniencie zo 17. – 19. storočia. Okrem textov poučiteľných evanjelií sa v pozostalosti Javorského nachádzajú aj ďalšie pramenné materiály z okruhu legendickej, historickej a paraliturgickej tradície. Rukopisy preskúmané v archíve sa sčasti podarilo spracovať na mieste (boli odpísané vybrané časti z dvoch rukopisov z 18. storočia a z ďalších dvoch elenchov, ktoré obsahujú zoznam rukopisných textov v pozostalosti J. Javorského, boli vyhotovené odpisy pre ďalšie výskumy) a z vybraných prameňov rukopisné oddelenie Ruskej národnej knižnice dovolilo urobiť fotokópie pre potreby výskumu bez možnosti ich faksimilného vydania. Prínosom týchto výskumov je získanie digitalizovanej kópie poučiteľného evanjelia z Hrabského a časti poučiteľného evanjelia z Nižného Mirošova.

V rámci projektu sa realizovali aj pracovné cesty na konferencie v zahraničí, na ktorých vystúpili s referátmi traja riešitelia projektu: M. Prokipčáková predniesla príspevok „Hymnography in Irmologia of the Carpathian Area“ na International Conference Slavonic Hymnography: Tradition and Innovation organizovanej Inštitútom slavistiky Viedenskej univerzity vo Viedni v dňoch 14. – 16. septembra 2017, P. Žeňuch vystúpil s referátom „Duchovná pieseň v kontexte interkultúrnej a interkonfesionálnej komunikácie medzi Východom a Západom“ na medzinárodnej vedeckej konferencii s názvom Słowiańszczyzna wielowyznaniowa w dawnych wiekach - symbiozy, migracje, ekskluzje religijne v Nowom Sączu v Poľsku v dňoch 25. 06. 2017 – 28. 06. 2017. Na konferencii v Nowom Sączu vystúpila tiež Svetlana Vašíčková s referátom „Mnogokonfessional'naja sreda Ugorskoj Rusi i jejo otryženije v rukopisjach 17–18 vv.“ M. Strýčková vystúpila s referátom na tému „Z

glosára k cirkevnoslovansko-latinskému výkladu liturgie v prostredí cirkvi byzantského obradu na Slovensku – architektonická terminológia chrámu“ na kolokviu Slavica Nitriensia v Nitre dňa 10. februára 2017.

K bodu 3.

Na internetovej stránke projektu <http://www.cyrslav.sav.sk/publikacie.php> sa nachádzajú plnotextové pdf-formáty výstupov členov riešiteľského kolektívu. Tu možno za všetky (spolu je to 20 publikovaných vedeckých štúdií oproti 6, dve knižne vydané monotematické súbory štúdií, obhájená dizertačná práca, elektronicky sprístupnený dokument z roku 1646) uviesť aspoň tieto vybrané tituly:

Žeňuch, Peter – Zubko, Peter et alii: Liturgické jazyky v duchovnej kultúre Slovanov.

Monotematický súbor štúdií. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied, Slovenský komitét slavistov, 2017, 368 s., ISBN 978-80-89489-34-3

Marinčák, Šimon – Žeňuch, Peter (eds.): Medzikultúrne vzťahy východnej cirkvi s latinskou v Uhorsku do konca 18. storočia. Monotematický súbor štúdií. Košice – Bratislava: Pre Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach, vedeckovýskumné pracovisko Teologickej fakulty Trnavskej univerzity a Slavistický ústav Jána Stanislava SAV vydala Dobrá kniha v Trnave, 2017. 302 s. ISBN 978-80-8191-074-6

Marinčák, Šimon: Obrad Prothesis liturgie Sv. Jána Chryzostoma vo vybraných slovanských tlačených liturgikonoch 16. a 17. storočia. In *Studia Theologica*, 2017, roč. 19, č. 3, s. 99-131.

Marinčák, Šimon: Rukopisný irmologion arch. 8465 Zakarpatského vlastivedného múzea v Užhorode. Diplomatický prepis. In *Slavica Slovaca*, 2017, roč. 52, č. 3-4 (supplementum), s. 3-416.

Mrňávek, Tomáš: Exorcismus z humenského rukopisu sborníku kázání a ponaučení ze 17. století. In *Slavica Slovaca*, 2017, roč. 52, č. 1, s. 55-66.

Strýčková, Mária: Nad latinsko-cirkevnoslovanským glosárom k Bazilovičovmu liturgickému dielu. In *Slavica Slovaca*, 2017, roč. 52, č. 1, s. 67-74.

K bodu 4.

Doterajší postup vedeckovýskumnej činnosti sa pridržoval naplánovaného harmonogramu. Aj v roku 2017 sa plánuje dodržiavať harmonogram projektu a v rámci neho sa plánuje pokračovať v transliterácii, kolacionovaní a excerpácii vybraných rukopisných prameňov,

bude sa pokračovať v príprave vydania komentárov k pripravovaným edíciám pamiatok (Užhorodský Pseudozonar – Pravidlá svetského a cirkevného života a Uglianske rukopisy). Slavistický ústav Jána Stanislava SAV zorganizuje vedeckú konferenciu „Cyrilská a latinská písomná kultúra byzantsko-slovanskej tradície na Slovensku do konca 18. storočia“ v Košiciach v 23. - 27. októbri 2018, na ktorej prebehne verejná oponentúra dosiahnutých výsledkov riešenia. V súvislosti s riešením projektom SÚJS SAV ako eterné školiace pracovisko vypísal tému dizertačnej práce s názvom Mukačevský vikariát v rokoch 1646 – 1711 (školiteľ: Prof. ThDr. PhDr. Peter Zubko, PhD.). V rozsahu plánovanej riešiteľskej kapacity na projekte sa uskutočnia pracovné cesty do zahraničia a výsledky výskum sa prezentujú na 16. medzinárodnom zjazde slavistov formou referátov v sekciách a prostredníctvom posterových príspevkov. Referáty sa v podobe štúdií publikujú v supplimente časopisu Slavica Slovaca.

Potvrdzujeme, že údaje uvedené v správe a jej prílohách sú pravdivé a úplné.

Zodpovedný riešiteľ

prof., PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.

V Bratislave 16.03.2018

.....
podpis zodpovedného riešiteľa

Štatutárny zástupca príjemcu

prof., PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.

V Bratislave 16.03.2018

.....
podpis štatutárneho zástupcu príjemcu